Archeology of the humble mind

EEN VERSLAG UIT COMACINA - AUGUSTUS EN SEPTEMBER 2019

Exploratie van het eiland

28 AUGUSTUS

Lijnen die ik nog maar zelden zag, tekeningen op de rots

Ochtendwandeling

Stress. Dat was wel het minste wat je kon zeggen. De term dekt de lading niet. Ik kon niet meer eten, had maagpijn, hoofdpijn, was volledig 'ontregeld'. De twee dagen durende rit op mijn eentje was één van de oorzaken. De rit door de alpen, het feit dat ik geen contact had, dat ik volledig op mezelf was aangewezen en dat er van alles stond te gebeuren… het was bevreemdend om te ervaren hoeveel stress me dit gaf. Confronterend ook, te weten dat ik zo op anderen was aangewezen om me zelfzeker te voelen. Toen die anderen er niet waren, deed ik precies wat ik anders deed, alleen was er deze keer niemand om mijn handelingen te bevestigen en te versterken, waardoor ze futiel leken, vreemd en klein, betekenisloos.

Deze ochtend waagde ik een eerste korte wandeling, weg van het huisje. Langs het kerkje, een eerste ruïne.

En onderweg een rots - de zilverrots. Ik wist onmiddellijk dat ik hier ging experimenteren. Foto's nemen, tekenen, opnieuw een foto, projecteren. De tijd. Er is iets met de rots: ze vertoont vreemde, zachte golvingen. Van het soort dat normaal gezien voorkomt aan kusten, gesleten door het water. Kan dit een insluiting zijn door de laatste ijstijd? Zou het werkelijk kunnen dat ik op enkele meters van mijn verblijfplaats vind waar ik via internet maanden naar zocht? Soit, ik neem het aan als een feit dat ik hier een tienduizend jaar oude print zie van wat de natuur vermag. Op mijn wankel eiland, dat scheef kan zakken en verdwijnen in het meer.. één van mijn schrikbeelden dat nu onbestaande is.

Avondwandeling

In het Italiaanse huisje woont een Duits gezin, dat morgenmiddag vertrekt. De man is kunstenaar, zijn familie is mee als gezelschap. Een heel andere cadans, een andere energie. De veertienjarige jongen verveelt zich te pletter, het meisje (tien, twaalf?) Helpt ijverig sleuren met grote palen waarop haar papa een camera bevestigt om foto's van op grote hoogte te maken. Tussen twee ruïnes in heeft hij een grasveld bewerkt: een patroon dat vaagweg aandoet als een soort wapenschild, een vlag met vereenvoudigde kevers, een aanzet tot een abstracte figuur. Hij sneed dit uit in het gras, maakt zijn werken van natuur-materialen, die verdwijnen zodra hij zijn rug heeft gekeerd. Ik weet niet goed wat ik ervan moet denken, maar het gaf me wél het gevoel dat ik vooral mijn goesting moest doen! Onderweg naar het huisje passeer ik voor het eerst de tweede en derde ruïne, en het is deze laatste die een grote indruk op me maakt. Een oude vloer - elfde tot dertiende eeuw, funderingen uit de zevende eeuw waarvan niemand nog weet waarvoor het diende… een mooie boog - het moet een kerk geweest zijn. Ik wil iets doen met deze resten!

Onderzoek van de ruïnes

29 AUGUSTUS

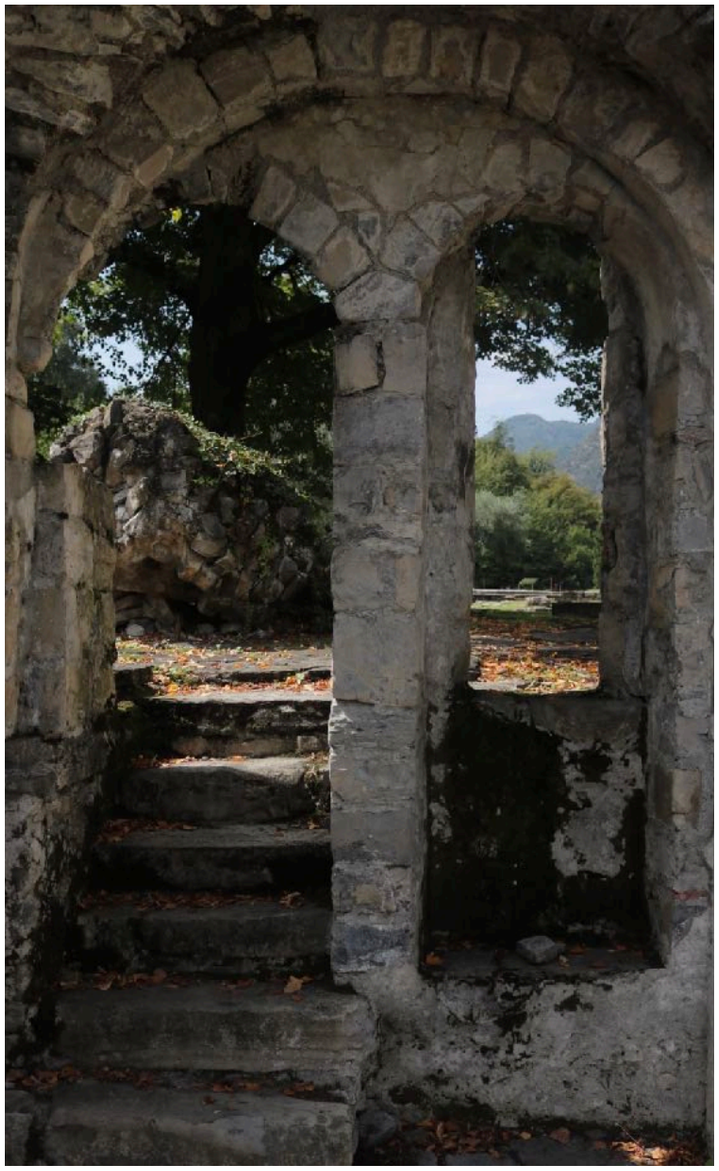

Zicht op de kathedraal ruïne

De baptismal biabsidata

Rond de middag ga ik op stap, nadat ik meer las over de drie grote ruïnes op het eiland. De doopkapel 'baptismal biabsidata hal' is heel oud, ligt achter de huidige kerk en heeft mozaïeken die bewaard zijn gebleven, op de vloer fragmenten van vissen en het woord 'Bondilay'. Een doopvont. Ik moet deze van dichtbij kunnen bekijken. Carla heeft de sleutel.

De kathedraal van de heilige Euphemius is een prachtige ruïne. Met grote colonnes, altaren, openliggende graven die me doen denken aan de Gentse st.Baafsruïne die uit dezelfde periode stamt.

De ruïne van de ‘Saint Mary with portico’

Deze ruïne is gebouwd in de twaalfde eeuw, dus voor de grote destructie van het eiland in 1169. Er moet een smaller gebouw geweest zijn dat nog veel ouder was, vijfde eeuw! In het oosten is een halfcirkelvormige absis te zien. Het mooiste hier vind ik de vergroeiing tussen de rots, die deels is uitgehouwen, de resten van gebouwen uit de verschillende tijden en de natuur die het weer overneemt. L.M. Belloni kon de exacte locatie van het gebouw bepalen in 1958. De metingen zijn exact 30m lengte en 9.7m breedte.

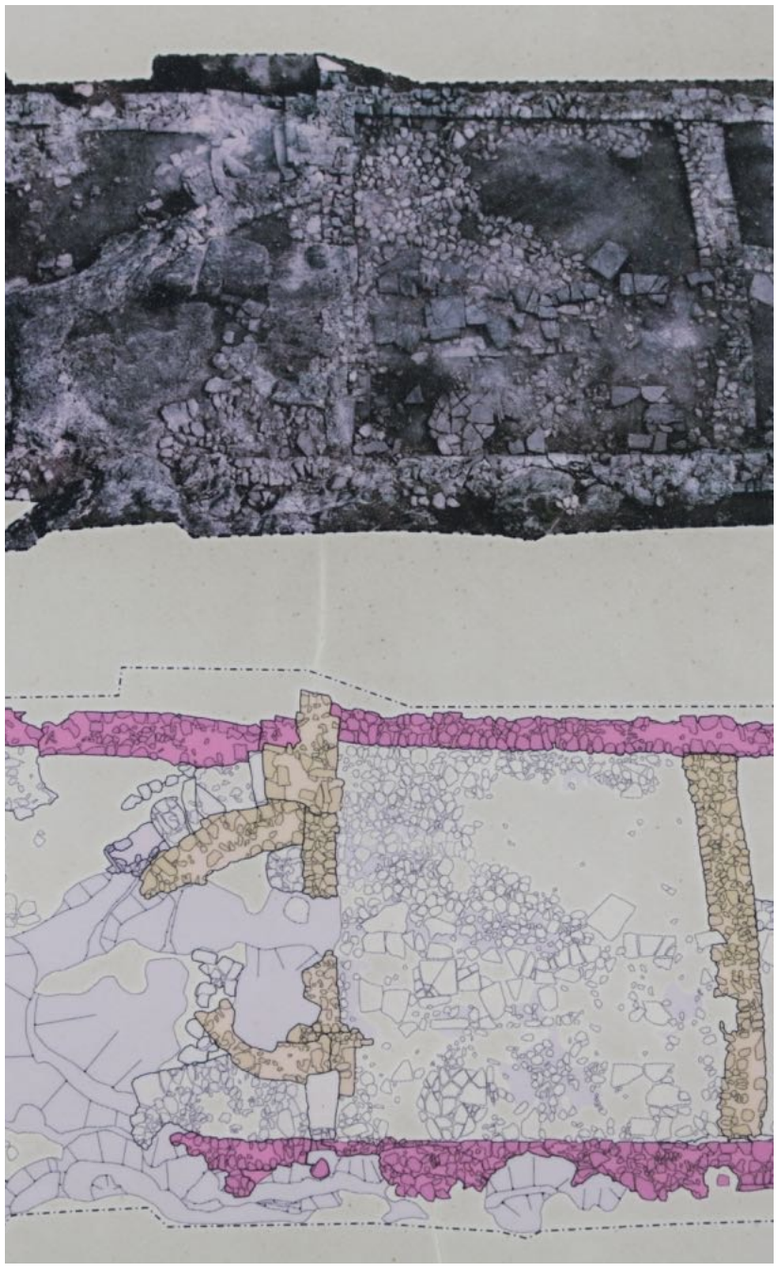

De rechthoekige kamer (portico) is nog gevloerd, met Moltrasio limestone. Dit moet ik opzoeken, de kerk heeft dezelfde steen.

In de muur aan de rechterzijde vond ik een steen die me enorm intrigeert: hij vertoont precies een gezicht: is het een schedel (mijn eerste associatie), is het een ridder (tweede) of is het een fossiel dat verschijnt door langdurige erosie? Mij lijkt het dat er menselijke arbeid op de steen is verricht, maar ik kan het niet met absolute zekerheid zeggen!

‘ The knight of st. Mary’

De oorsprong van de zilverrots

30 augustus

Het Antiquarium herbergt de waardevolle resten die zijn opgegraven in 1959. Er zijn stukken bij uit de Romeinse tijd, oude mozaïeken, stenen kapittels, aardewerk, juwelen, … Wat mij echter het meeste boeide, was de geschiedenis van het eiland zelf. Hoe komt het, dat 10.000 jaar geleden, tijdens de laatste ijstijd, dit kleine eiland bleef bestaan terwijl er voor de rest een gigantische canyon werd uitgesleten? Welke steen is het die deze ongelooflijke krachten kon weerstaan? Het Antiquarium herbergt enkel de menselijke geschiedenis en kon me geen antwoord geven op deze vraag. De mens heeft op en rond deze rots gebouwd. Het mooie aan de ruïnes is dat men een soort symbiose ziet in hoe de natuur en de cultuur in hun resten verenigd blijven. Ik besluit om een geologisch centrum in de buurt te zoeken en daar te proberen antwoorden vinden op mijn vraag. Ondertussen kijk ik. Villa Barbianella ligt op een soort uitham, een schiereilandje zo je wilt, vlakbij Isola Comacina. Waarschijnlijk hetzelfde soort gesteente dat een grotere weerbarstigheid had dan de andere gesteenten.

Het weerbarstige gesteente

Martin Bell schreef over de tijd: " *Ik zie tijd als een gordijn dat je scheidt van het verleden, maar het is een beweeglijke, poreuze scheiding. Hij kan weg zijn en zicht bieden op iets wat verder ligt dan je eigen tijd. Alsof je inzoomt met een camera en het beeld naar je toehaalt.*"

Ik besluit om iets tijdelijks te doen op het eiland. Een ode aan de tijd, die van mij en die van al de rest. Iets met wrakhout, iets met takken, met restjes, met wat ik reeds verzamelde? Tegelijk realiseer ik me de volgende dag, dat ik me moet concentreren op wat ik oorspronkelijk voor ogen had. Een andere benadering van de tijd.

Tijdelijke installatie

2 september

De tijd is nu, zei een Napolitaanse dame me vandaag. Verleden noch toekomst hebben enig belang. Terwijl mijn hele ding precies is, hoe alles in de tijd verglijdt, hoe alles in het heden, geworteld is in het verleden en slechts fragmenten ervan doordringen in ons bewustzijn.

Ik kreeg een pamflet met een korte geschiedenis van het eiland. Er zou in de 12de eeuw een vloek over uitgesproken zijn. De totale vernietiging met de vlucht van alle (rijke) bewoners naar Varenna. En wat met de niet-rijke bewoners? Wat met de persoonlijke verhalen? De mensen hadden hier hun thuis, hun kerk, hun grond. Iemand heeft de tegels gemaakt en hier gelegd, mensen bouwden hier hun woningen, kapten die uit de rotsen… In de rotsen zie ik soms een soort 'golvingen'. Ik besluit om heel zorgvuldig dit eilandje te onderzoeken en te proberen achterhalen of de zilverrots 'geschaafd' is door de tijd. Tegelijk het besef… dit doet er niet toe! Het hele eiland is door het ijs geschaafd.

Assemblage van wrakhout - 'de restauratie'. Tijdelijke installatie op de ruïnes van H. Mary with Portico, Isola Comacina.

Hoe kan ik een reconstructie doorvoeren van het verleden, hoe kan ik een restauratie van de herinneringen teweeg brengen? En dan daagt het me met een ontstellende zekerheid: de restauratie is onmogelijk.

De ruïne: rots en steen. Rots, schaar en papier. Ik kijk naar de lijnen op mijn hand. Die lijnen worden dieper, de huid krijgt een teveel, zit losser, trekt in vreemde lijnen aan de knokkels.

En dan lees ik: 'vreemde coïncidentie dat deze wereld waarin we leven toevallig ook de allermooiste is. Dat moet wel iets betekenen'. (Renate Rubinstein)

DE RESTAURATIE VAN ONBESTAANDE HERINNERINGEN

Onderzoeksresultaten van A. Zanchi

Tussen 20.000 en 15.000 jaar geleden, tijdens de laatste ijstijd, was er een vertakte toestroom van ijs naar de gletsjer die nu lake como is. In de vallei kon die gletsjer 2 km dikte bereiken, wat betekende dat enkel de hoogste pieken van de alpen nog boven het ijs uitstaken. Deze ijsmassa begon zich tussen 15.000 jaar en 10.000 jaar geleden langzaam terug te trekken. Een proces dat zich voltrok in verschillende stadia, met tijdelijke opflakkeringen met méér ijs. Hoogstwaarschijnlijk was dit proces niet alleen gaande in het Trias en het Perm, maar ook al in het Plioceen. Er waren verschillende ijslobben, bij het Como-meer zijn er tot nu toe acht geïdentificeerd die allemaal een sterke smeltwaterstroming hadden. Enkel de Falappio had een sub-glacial drainage.

Over de oorsprong van de valleien, die nu meren zijn, gaan verschillende theorieën. De discussie gaat over of de meren een tectonische of een glaciale oorsprong kennen, met uiteindelijk een consensus dat men mag spreken over een glaciale erosie. Recent echter (artikel van 1997) spreekt men over het 'Messinian model'. Deze nieuwe theorie gaat ervan uit, dat tijdens de Messinian het middellandse zeeniveau zodanig was gezakt dat zich rivieren vormden met een aantal valleien. Er waren afzettingen van marine and alluvial sedimenten, en door de glaciers kregen deze valleien dan hun definitieve vorm waarbij de wanden en de sedimenten op de bodem van de valleien een gedeeltelijke erosie ondergingen.

Het Messinian model

Tijdens deze periode bleef de Middellandse zee geïsoleerd van de atlantische oceaan - de straat van Gibraltar was nog niet gevormd. Door gebrek aan water van de rivieren, droogde de Middellandse zee uit, met afzettingen van gypsum en zout op de bodem. Alle rivieren die uitmondden in deze zee, vormden diepe canyons om tot het niveau van de Middellandse zee te komen.

De rivier ADDA trok een diepe canyon, waar nu lake como is. Tegenwoordig is het niveau 199m boven zeeniveau, met als diepste punt in het meer 410m diepte (di dus 211m onder het zeeniveau). Tijdens de canyon was de diepte 967m tot 1097m! Dit is dus 756 tot 886m ONDER zeeniveau!

Dus: er is een afzetting van 500 à 600 m sedimentgesteente tussen de bodem van het meer en de canyonbodem.

Er waren ook tectonische activiteiten. De Adda trok daardoor in twee valleien: Como en Lecco. Bij het einde van de Messinian periode vormde zich de straat van Gibraltar en het mediterraan bassin vulde zich met water en bracht op die manier zeewater in de canyons.

Tijdens het plioceen begon de ijstijd. De ijsmassa's gaan nooit de valleien dieper gemaakt hebben, ze hebben de valleien gemodelleerd, door erosie van het sedimentgesteente is er een gedeeltelijke vulling van de canyons gekomen.

(bron: Geomorphology of the central and southern alps. A.Cavallin, C. Baroni, A. Bini, A. Carton, M. Marchetti, G. Orombelli, M. Pelfini, A. Zanchi. In 'fourth international conference on geomorphology, Italy, 1997)

https://www.researchgate.net/publication/285812039_Geomorphology_of_the_Central_and_Southern_Alps

9 september

Vandaag maakte ik een tijdelijke installatie op de Moltrasio- stenen vloer. Een geheel van dertig kleine merktekentjes, minuscule vlaggetjes met daarop voor mij betekenisvolle of betekenisloze woorden. De tekentjes geplaatst in een spiraalvorm rond 'de knight of the ruïne', die ook als tekening terugkomt in ander werk.

Bij de vlaggetjes ligt mijn 'buit'. Een verzameling van kleine objectjes die ik op het eiland bijeengaarde: keitjes, een witte veer, glas dat door het meer glad werd geslepen, een mooi takje, … en een klein steentje in prachtig blauw. Ik geloof graag dat het een klein stukje is van een eeuwenoude mozaïek.

Het belangeloze en het betekenisloze van mijn ingreep in het aanschijn van deze bijna duizend jaar oude ruïne, lijkt te werken. Ik heb eerst - op mijn knieën - de stenen schoongeveegd met een handborsteltje. Duizend jaar geleden zaten de steenkappers op hun knieën om de stenen vloer te installeren. Na hen degenen die de vloer moesten onderhouden. Tenslotte hebben de archeologen waarschijnlijk op dezelfde manier gezeten om de stenen te onderzoeken, en dan ik… een Belgische kunstenaar.

Detail van 'archeology of the humble mind'
September 2019, isola Comacina.

Minder en minder

Hoe langer ik hier verblijf, hoe minder concreet mijn gedachten zijn, hoe meer ik kijk. Tijd wordt iets anders dan ik ooit heb gekend: welke dag is het, hoe laat, hoeveel tijd heb ik nog, … betekenisloze frases. In de plaats kijk ik naar de steeds veranderende bergen, hoe het licht, de wolken, de schaduwen, plooien en golven, de bergkammen die telkens anders zijn. Ik wandel op het eiland, leer elke rots kennen, de vegetatie en de dieren die hier hun gewoontes hebben. En ik word stiller en stiller. Hoor de geluiden die hier thuishoren en begin ze te verstaan. Elke dag zie ik nieuwe dingen, een helling die ik voordien niet opmerkte, het geklots van het meerwater tegen de oever van het eiland, dat anders klinkt op een specifieke plek, hoeveel lawaai de mens maakt, hoeveel beter ik me begin te voelen, los van de mensen en dichter bij het zilver. En stilaan gaat de omgeving op in mij, ga ik op in de omgeving en voel me verbonden op een manier die ik niet mogelijk achtte. Eenzaamheid is niet aan de orde, maar het alleen zijn is waarschijnlijk noodzakelijk geweest om deze ervaringen te kunnen hebben.

Ik voel me veranderen, geleidelijk aan en waarschijnlijk op een tempo dat me eigen is. En tegelijk begin ik te werken. Tekeningen, twee, drie per dag. Deze tekeningen fotografeer ik en bij valavond doe ik een eerste poging om de tekeningen te projecteren op rotsen die ik overdag had geselecteerd. Mijn eerste pogingen tonen grote technische problemen.

Maar de toon is gezet. Ik schrijf niet meer, ik noteer technische specificaties, teken, observeer en fotografeer. Zoveel en zolang ik kan. En ik blijf veranderen. Voorgoed, denk ik.

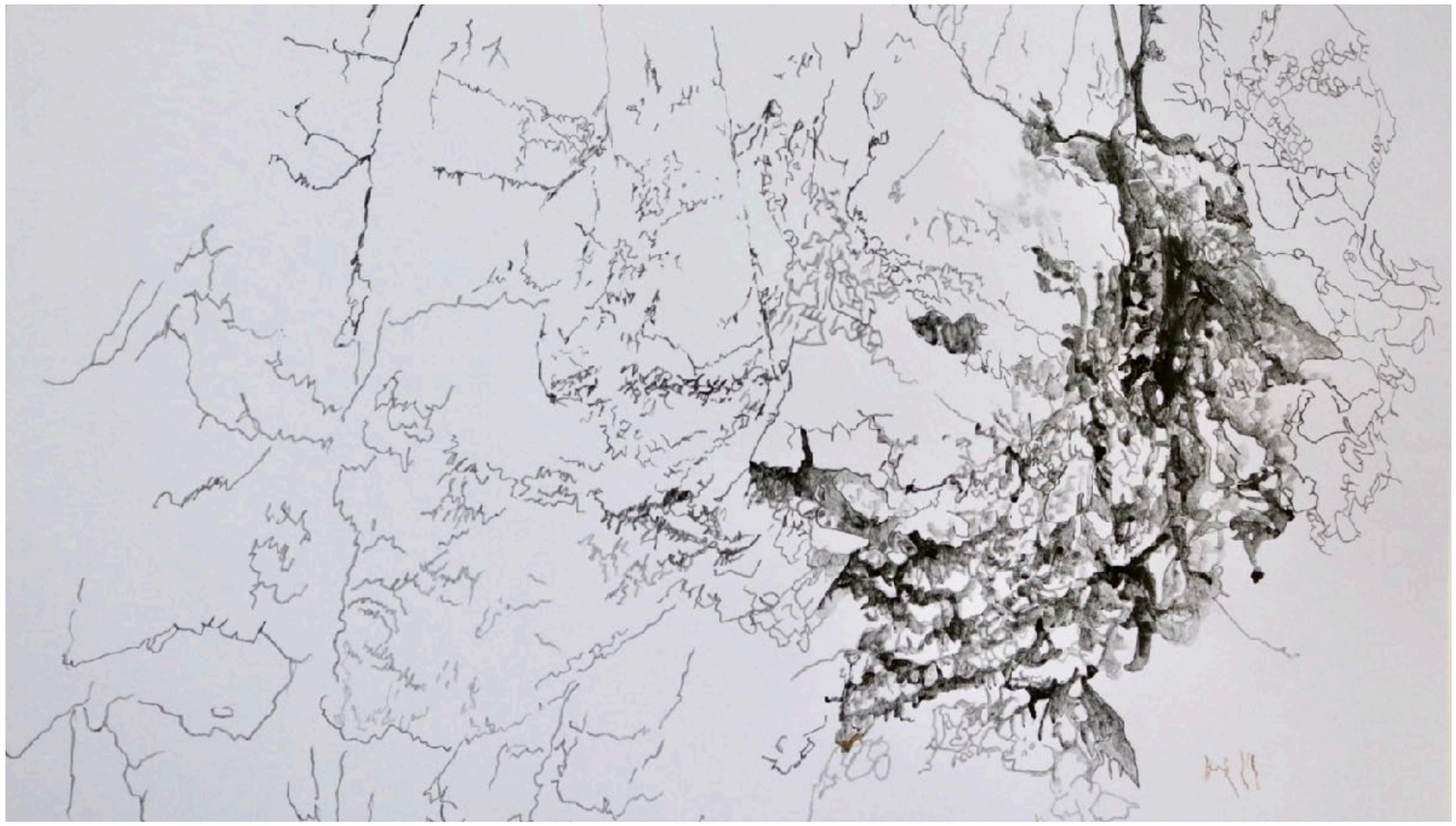

De eerste tekening die ik maakte, van een grillig gevormde zilverrots.

ARCHEOLOGIE OF THE HUMBLE MIND - TEKENINGEN

ARCHEOLOGIE OF THE HUMBLE MIND - TEKENINGEN

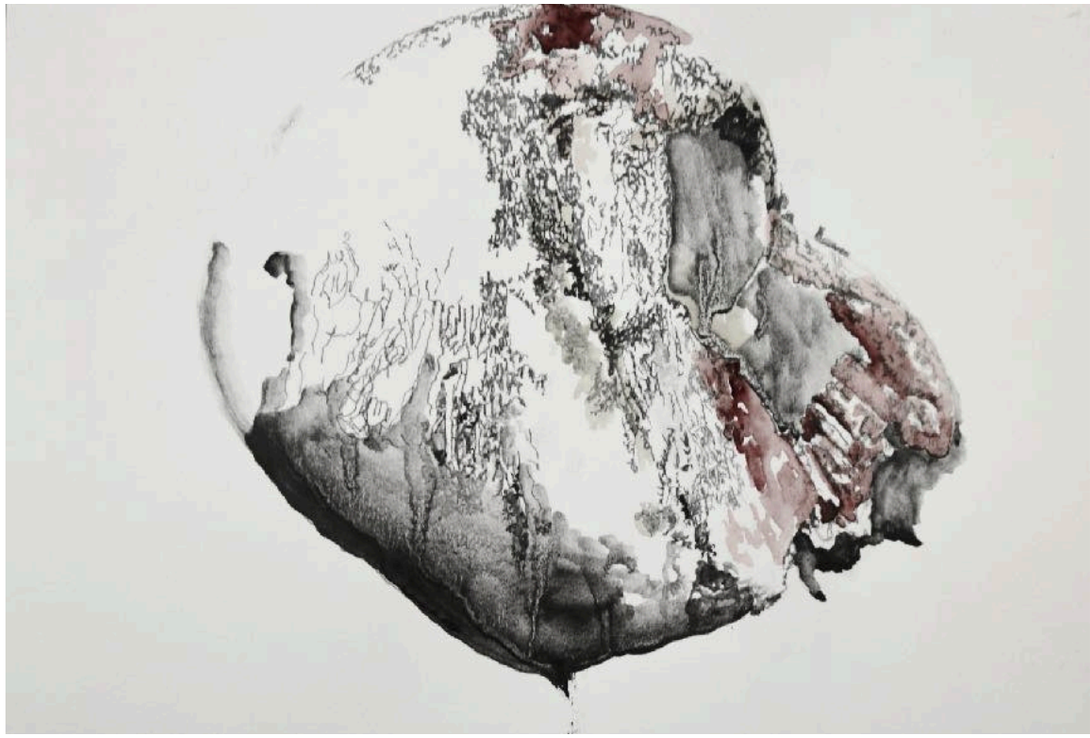

ARCHEOLOGY OF THE HUMBLE MIND - FOTO'S

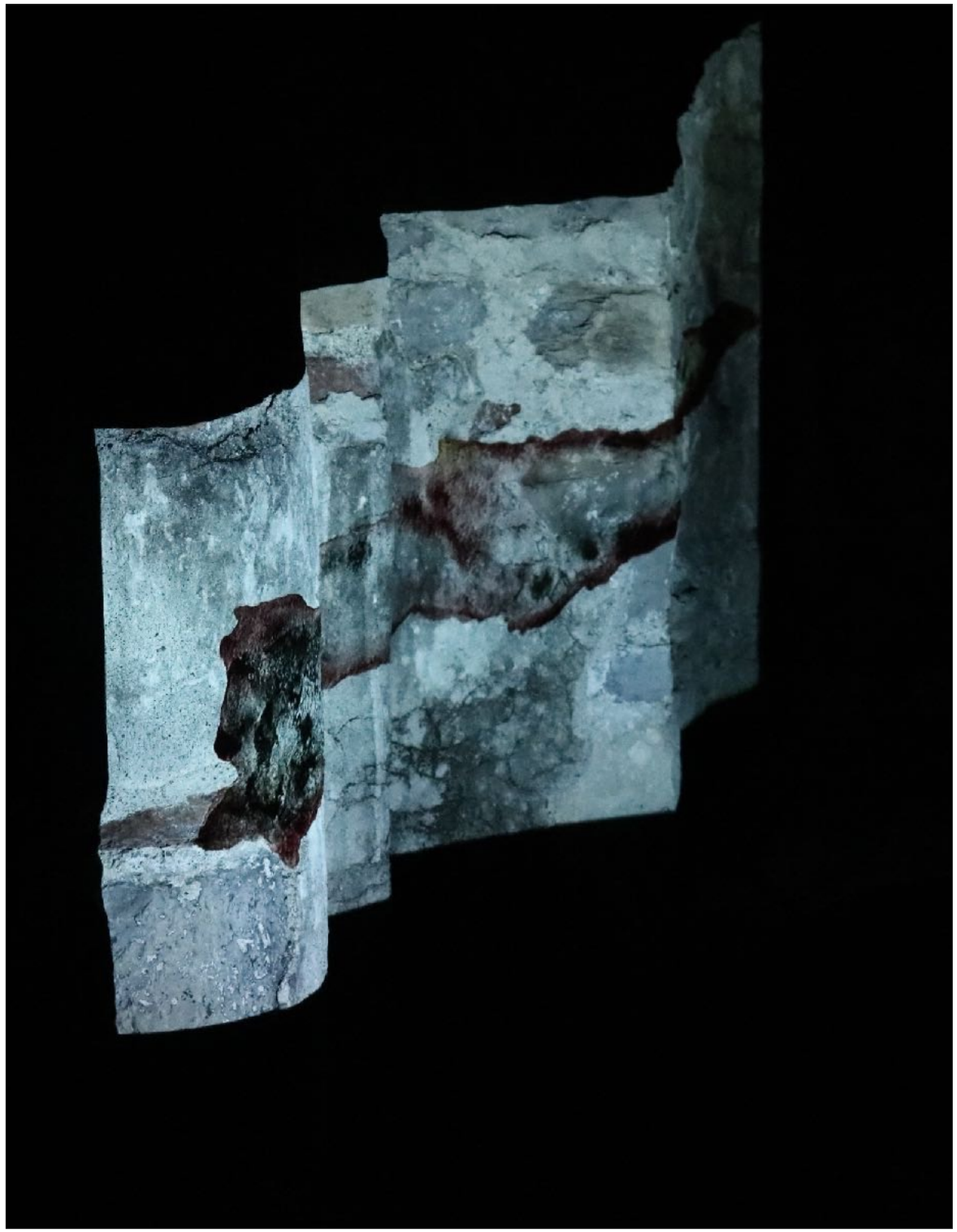

ARCHEOLOGY OF THE HUMBLE MIND

Conclusie

Ik ben nu een maand terug. Nog steeds niet volledig aangepast aan het hectische leven, de afspraken, deadlines, sociale contacten, … De residentie heeft me veranderd - bracht me woordeloze inzichten.

Mijn ziel kreeg ademruimte. Ik neem me voor om heel regelmatig de alleenigheid op te zoeken. Er openen zich deuren ver weg van het rationele, en tegelijk komt er een rust en een vanzelfsprekendheid die helend is en me het gevoel geeft dat dit is waar ik naar zoek. Of het ligt er toch alleszins in de buurt.

Het vreemdste vond ik de ervaring van één te worden met de tijd én met het landschap, een eenheid die zeer eenvoudig is. Alles werd er eenvoudiger door maar achteraf is dit ontzettend moeilijk uit te leggen. Omdat het een woordeloos proces is.

Of zoals Wendell Berry het zo juist zei:

zilver

We enter solitude, in which we also lose loneliness. True solitude is found in the wild places, where one is without human obligation.
One's inner voices become audible. One feels the attraction of one's most intimate sources.
In consequence, one responds more clearly to other lives. The more coherent one becomes within oneself as a creature, the more fully one enters into the communion of all creatures.

From the order of nature we return to the order — and the disorder — of humanity.
From the larger circle we must go back to the smaller, the smaller within the larger and dependent on it.

One enters the larger circle by willingness to be a creature, the smaller by choosing to be a human.
And having returned from the woods, we remember with regret its restfulness. For all creatures there are in place, hence at rest.
In their most strenuous striving, sleeping and waking, dead and living, they are at rest.
In the circle of the human we are weary with striving, and are without rest.